

ЄДНІСТЬ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ У ФОРМУВАННІ ВМІНЬ І НАВИЧОК ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИХОВАННЯ

Великі можливості для формування основ педагогічної майстерності, умінь самовиховання надає єдності навчальній і позааудиторній роботі.

У теорії і практиці вищих навчальних закладів склався певний досвід позааудиторної роботи з курсантами (слухачами). Означеній проблемі присвячено низку досліджень. Позааудиторна робота все частіше стає об'єктом наукових досліджень, більшість науковців розглядають її форми, й у своїх висновках відзначають необхідність підвищення якості організації й наукового рівня її змісту. Проте в них недостатньо висвітлена проблема самовиховання.

Аналіз методики та існуючої практики позааудиторної роботи у ВВНЗ свідчить, що означена робота ще не має достатньо чіткої професійної спрямованості.

Складність і висока динамічність навчально-виховного процесу вимагає від офіцера вмінь модифікувати методи, прийоми й засоби взаємодії конкретних умов й особливостям діяльності військового колективу і окремих його представників. У цьому полягає один з важливих елементів творчої діяльності офіцера, і до цього необхідно ефективно готувати курсанта в період його навчання у ВВНЗ.

Одним з напрямів такої діяльності військового інституту ми вважаємо організацію цілеспрямованої психологічно й педагогічно обґрунтованої позааудиторної роботи як складової частини (підсистеми) загальної системи навчально-виховного процесу, що сприяє формуванню навичок і вмінь професійного самовиховання майбутнього офіцера. Своєрідність позааудиторної роботи щодо самовиховання слід бачити не тільки в підготовці до участі в масових формах роботи (зустрічі, традиційні свята, тощо) але й в самостійній роботі курсантів позанавчальних занять.

Питання особистісного і професійного самовиховання у ВВНЗ не знайшли відображення в наукових дослідженнях. У практиці інституту ми намагались організувати навчально-виховну роботу з курсантами таким чином, щоб функція спонукання до професійного самовиховання стала провідною. Аналіз спостережень за роботою 87 курсантів над собою показав, що ефективність усіх виховних заходів підвищується лише в тому випадку, якщо вони викликають зустрічне бажання у курсантів змінити себе чи вдосконалюватися в певному напрямі. У самовихованні курсантів проявляється відносна самостійність у виборі засобів самовиховання, визначенні основних напрямів і змісту роботи над собою.

Процес самовиховання курсантів інституту на основі єдності навчальної і позааудиторної роботи складався з наступних структурних елементів:

1. Потреба в самовихованні.
2. Розвиток мотивації роботи над собою.
3. Визначення цілей самовдосконалення.
4. Складання програми самовиховання, його плану, правил.
5. Прийняття рішення.
6. Підсумковий контроль.
7. Формування адекватної самооцінки.

Без програми самовиховання не буде, воно перетворюється в окремі випадкові дії, без будь-якої системи й послідовності.

Для цілеспрямованої організації роботи нами було передбачено навчання самих викладачів керівництву самовихованням курсантів. Для здійснення керівництва самовихованням, викладач повинен добре знати, вивчити характер курсанта, його здібності; а для цього необхідно, у свою чергу, знання педагогіки і психології. Підготовка викладачів військового інституту до керівництва самовихованням курсантів дала певні результати: кількість осіб, які працюють над собою і кваліфіковано застосовують методи самовиховання, суттєво зросла.

Загальний психологічний настрій на професію в курсантів починається з перших днів перебування у ВВНЗ. Цьому, як правило, сприяє урочистий акт прийому присяги першокурсниками та вручення їм бойової зброї, на якій вони дають обіцянку вірності народу та державі, та інші заходи, тематика яких пов'язана з майбутньою професією, з самовихованням.

У нашому дослідженні ми розробили й застосували різноманітні форми виховної роботи, що сприяли формуванню професійної спрямованості і професійного самовиховання. Так, наприклад, з метою формування військово-педагогічної спрямованості й зацікавленості професійним самовихованням ми використовували такі форми позааудиторної роботи, як:

- 1) зустрічі курсантів з ветеранами Великої Вітчизняної війни, учасниками бойових дій у Республіці Афганістан, Югославії, Іраку, ветеранами Збройних Сил, у тому числі з тими, які викладають в інституті.
- 2) зустрічі з випускниками інституту.
- 3) проведення тематичних вечорів, присвячених військовим династіям міста (наприклад, династія Сологубів).
- 4) збір матеріалів про видатних військових Одеси.
- 5) проведення читальських конференцій, бесід, диспутів за книгами, зміст яких знайомить із життям видатних військових, їхньою роботою над собою.

Частими гостями нашого інституту були ветерани-військові – генерали Агріков (відомий автор творів про Велику Вітчизняну війну), Сологуб, Штирцов, офіцери запасу підрозділу „Каскад” та ветерани спецслужб колишнього Радянського Союзу та України. У ході підготовки до таких зустрічей ми завчасно спілкувалися з гостями, з'ясували, яка була роль самовиховання в їхній діяльності і просили звернути увагу курсантів на цей факт.

6) створення спеціального випуску стінгазети з порадами, пов'язаними з самовихованням, підготовкою до майбутньої професійної діяльності. У цих газетах були спеціальні розділи з рекомендаціями відомих військових, з книг Дейла Карнегі, Г. Ситіна, поради з аутотренінгу й формування іміджу офіцера. Докладаючи вольових зусиль, створюючи свій імідж, що відповідає новим, сучасним вимогам до професії офіцера, курсанти неодмінно звертаються до самовиховання. Було започатковано рубрику „Вісті зі стажування”, де курсанти ділилися досвідом організації роботи з самовиховання зі своїми підлеглими у військах. Останнє також сприяло пропаганді самовиховання серед курсантів.

Наш досвід показав, що методика формування вмінь і навичок самовиховання повинна носити активний, діяльнісний характер. Такий підхід дозволив не тільки конкретно набути вмінь і навичок самовиховання, але й дав можливість оволодіти організаційними вміннями у військах. Курсанти на практиці застосовували означені вміння під час перебування на військовому стажуванні.

Керівництво суспільно-політичним вихованням курсантів у практиці роботи Одеського інституту Сухопутних військ здійснюється не тільки під час заходів виховної роботи, а й під час інформування в перші 5 – 10 хвилин щотижневого підведення підсумків навчання та виховання. Курсанти самі готують витяг з найзначніших подій в державі та світі за минулий тиждень і звітують перед аудиторією слухачів. Участь в суспільно-політичних інформаціях – школа розвитку культури мови майбутнього офіцера, оволодіння професійною лексикою, уміння спілкуватися та виступати перед аудиторією. Крім того, під час підготовки до виступу курсанти оволодівають навичками аналітичного мислення, здатністю опрацьовувати інформацію, виділити головне і у стислому вигляді в доступній формі довести її до товаришів з власними коментарями й висновками щодо ймовірного розвитку (наслідків) подій.

На протязі кількох років підготовкою курсантів до подібного роду інформації займався особисто автор статті разом з активом курсантських підрозділів. Тематика інформації розроблялася завчасно, рекомендувались джерела інформації та питання для обговорення. Під час розробки тематики ми враховували вікові особливості курсантів за курсами та рівнем їхньої підготовленості до сприйняття даної інформації. Курсанти старших курсів, як правило, рекомендацій не потребують. Спочатку інформації для курсантів першого курсу проводить, як правило, викладач чи командир підрозділу, показуючи різні форми проведення, радячи, як працювати із джерелами інформації. Таким чином у курсантів набувається досить значний матеріал, який вони можуть використовувати надалі на заняттях, при написанні курсової роботи та під час наступної службової діяльності у військах.

Розвитку особистої відповідальності за доручену справу сприяли колективні та індивідуальні самозвіти. Індивідуальні самозвіти заслуховувалися на зборі групи чи в мікрогрупах. Однією з форм колективного самозвіту групи було створення фотоальбомів за кожний польовий вихід, тактико-спеціальні навчання та інші значні події в навчанні та житті курсантів.

Урочисто проходить в нашому інституті захист дипломних робіт. Частіше за все курсант не один рік збирає матеріал до своєї роботи, вивчає методи наукового дослідження, консультується з викладачем, збагнувши таким чином науку роботи над собою, своєю самоосвітою.

Особливу роль в організації професійного самовиховання курсантів відіграють викладачі й куратори навчальних груп. Їхня діяльність забезпечує процес формування особи офіцера – професіонала. У кон-

тексті дослідження заслуговує увагу досвід роботи О.М. Соколовського. Його діяльність з кураторства групою була спрямована на стимулювання духовного, інтелектуального, естетичного вдосконалення особи курсанта. Так, ним було створено вокальний ансамбль з числа курсантів, який надалі користувався популярністю не лише на власному факультеті, а й за його межами й неодноразово запрошувався до участі в культурних заходах в інші навчальні заклади.

Естетичному самовихованню курсантів сприяла й їхня участь у заходах з святкування 60-річчя визволення України від німецько-фашистських загарбників та інших патріотичних заходах і святах. Курсанти набули почуття патріотизму, громадськості, що безумовно вплинуло на їхнє духовне самовдосконалення.

У ході дослідної роботи 230 курсантам було задано запитання, чи сприяє їхньому самовдосконаленню позааудиторна робота на це запитання 87,8% респондентів дали позитивну відповідь. 66,3% - відмітили, що участь у різноманітних позааудиторних формах діяльності сприяло їхньому прагненню до самовиховання вольових якостей, цілої низки ПЗОЯ, що необхідні майбутньому офіцеру, розвинуло вміння спілкуватися, вести дискусію, логічно мислити, аналізувати, розвивати творчі здібності. 86,1% опитаних відзначили, що позааудиторна робота щодо навчальних предметів сприяла їхній самоосвіті, підвищився інтерес до навчання, у 42% респондентів виникло бажання займатися дослідницькою роботою. 52,5% курсантів, які навчалися у школі переважно на задовільно й не виявляли активності в позакласній роботі, підкреслили, що в них з'явилась впевненість у своїх силах, у те, що вони зможуть, якщо дуже забажають, навчатись краще, тому що навчатися у ВВНЗ їм цікаво. У результаті залучення до позааудиторної роботи в навчальних групах збільшився рівень якості знань.

Таким чином, в умовах цілеспрямованої організації позааудиторної роботи курсанта може бути поставлено в такі умови, в яких відбувається постійне і плідне звернення до педагогічної теорії, і тим самим створюються сприятливі умови для розвитку військово-педагогічного мислення, формування вмінь і навичок щодо організації самовиховання. Позааудиторна робота, зміст і форми якої дозволяють глибше знайомити курсантів з обраною професією, з теоретичними і практичними питаннями самовиховання, дає можливість формувати процес професійного самовиховання курсантів.

Отже, професіоналізація навчальної й позанавчальної діяльності курсантів ВВНЗ, їхня участь у науково-дослідних роботах, військове стажування, професійна спрямованість громадської роботи створюють можливість для вирішення різноманітних професійних задач, для прояву прагнення до професійного самовиховання. Єдність навчальної й позааудиторної роботи у процесі формування вмінь і навичок самовиховання сприяють більш ефективній готовності курсантів до майбутньої службової діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азафонов Т.И. Самоприказ в процессе саморегуляции поведения подростков. Сб. «Проблема управления процессом воспитания». – М., 1971. – 187 с.
2. Включение творческого компонента в профессиональную ориентацию учащихся. Методические рекомендации преподавателям, студентам и учителям Крайнего Севера. – М., 1993. – 43 с.

3. Воспитательно-образовательный процесс: устремление к идеалу. Сборник научных трудов. – Москва-Серпухов, 1996. – 209 с.

4. Деркач Т.С. Формирование профессиональной направленности студентов во внеучебной работе: Автореф. дис. канд.пед.наук. – М., 1972. – 24 с.

5. Зарубина А.М. Деятельность куратора студенческой академической группы по подготовке будущих специалистов. (На материале педагогических вузов): Автореф. дис. канд. пед. наук. – М., 1981. – 18 с.

Подано до редакції 11.03.05

РЕЗЮМЕ

В статье раскрыт состав структурных элементов процесса самовоспитания курсантов ВВУЗов на основе единства учебной и внеаудиторной работы. Пред-

ставлены формы внеаудиторной работы, которые активизируют профессиональное самовоспитание курсантов.

SUMMARY

The article presents the structural elements of the process of self-education of cadets of institutions of higher military education based on unity of curriculum and

extra-curriculum work. The author describes the forms of extra-curriculum work which promote cadet's professional self-education.

Науковий керівник канд. військових наук, доцент О.О. Розанцев.
